

Al Qış

2025-26-cı illərdə İran İslam Respublikasında baş verən üsyanın yatırılması: sənədli hesabat

42,000+

öldürülən etirazçılar

100,000+

saxlanılanlar

200+

şəhərlər, bütün 31 vilayət

8-9 Yan

ən ölümcül gecələr

iranholocaust.org saytındakı ictimai arxivdən tərtib edilmişdir. Müstəqil sənədləşdirmə layihəsi; heç bir hökumət, siyasi partiya və ya müxalifət təşkilatı ilə əlaqəli deyil. CC BY 4.0 lisenziyası altında buraxılmışdır.

İcra Xülasəsi

2025-ci ilin dekabr ayının sonlarından 2026-cı ilin fevral ayına qədər İran İslam Respublikası tarixində ən böyük davamlı etiraz hərəkəti ilə üzləşdi. 31 vilayətin hamısında 200-dən çox şəhərdə qeydə alınan nümayişlər canlı atəş, kütləvi həbslər və 2026-cı ilin yanvarından etibarən həbs olunan etirazçıların sürətləndirilmiş edamları ilə qarşılandı.

Bu hesabat iranholocaust.org arxivində saxlanılan ictimai qeydləri bir araya gətirir: etirazların xronologiyası, 2026-cı il 8 və 9 yanvar gecələrinin hadisələri, müstəqil monitoringçilər tərəfindən tərtib edilmiş itki və həbs rəqəmləri, repressiyanı həyata keçirən qurumlar və xarici hökumətlərin, çoxmillətli orqanların reaksiyası. Hər bir bölmə arxivin müvafiq dərc edilmiş səhifəsindən götürülmüşdür ki, orada hər maddə üzrə mənbələr göstərilir.

Burada qeyd olunan rəqəmlər internet məhdudiyyətləri, qapalı məhkəmələr və müstəqil müstəntiqlərə girişin inkar edilməsi şəraitində tərtib edilmiş təxminlərdir. Onlar müəyyən edilmiş ümumi saydan daha çox sənədləşdirilmiş minimum kimi oxunmalıdır; məhdudiyyətlər 7-ci bölmədə göstərilmişdir.

Əsas tapıntılar

1. Silahsız nümayişçilərə qarşı ölümcül güc iğtişaslara fəvqəladə reaksiya deyil, kütləni nəzarətdə saxlamaq üçün adi bir üsul olaraq istifadə edilmişdir.
2. 2026-cı il 8 və 9 yanvar gecələri üsyanın ən ölümcül qeydə alınmış intervalını təşkil edir, Gilan əyalətinin Rəşt şəhərində ən yüksək tək gecə itkisi qeydə alınmışdır.
3. Qapalı icraatlar nəticəsində, müttəhimlərin seçdiyi vəkilləri olmadan və müttəhimlərin məcbur edildiyini bildirdiyi etirafı əsaslanaraq edamlar dövr boyu davam etmişdir.
4. Ən ağır əməliyyatlarla birlikdə rabitə kəsilmələri tətbiq edildi ki, bu da dövrü sənədləşdirməni əngəllədi və qeydə alınan itki rəqəmlərini aşağı saldı.
5. Beynəlxalq reaksiya əsasən bəyanat xarakterli idi. Narahatlıq bəyanatları nadir hallarda struktur sanksiyalar, aşağı salınmış münasibətlər və ya hesabatlılıq mexanizmlərinə göndərişlərlə üst-üstə düşdü.
6. Sübut bazası dövlətin qəsdən yaratdığı şərait səbəbindən natamamdır. Müstəqil monitorlar, ailələr və diaspor şəbəkələri əsas sənədləşdirmə kanalı olaraq qalır.

Mündəricat

1. Arxa plan: üsyan necə başladı
2. Etirazların xronologiyası
3. 2026-cı il 8-9 Yanvar gecələri
4. İtkilər, həbslər və edamlar
5. Repressiya aparatı
6. Beynəlxalq reaksiya
7. Metodologiya və məhdudiyyətlər
- Səhifə: ölənlərin adları
8. Təvsiyələr
- Əlavə: mənbələr və məlumat dəstləri

Məzmun qeydi: bu hesabatda öldürmələr, işgəncələr, həbsdə ölümlər, cinsi zorakılıq və edamlar, o cümlədən yetkinlik yaşına çatmayanların edamları təsvir olunur.

BÖLMƏ 1

Arxa plan: üsyan necə başladı

Cari üsyanın səbəbləri, onu əvvəlki etiraz dalğalarından fərqləndirən cəhətlər və dövlətin cavab tədbirləri.

Qısa cavab. İranlılar etiraz edir, çünki qırx illik narazılıqlar bir nöqtədə birləşdi: məcburi hicab və qadın bədəninə nəzarət, kütləvi edamlar, çökmüş iqtisadiyyat, su və elektrik kimi əsas ehtiyacların ödənilməməsi. Cari dalğa 2025-ci ilin dekabr ayının sonlarında başladı və 200-dən çox şəhərə yayıldı, canlı atəş, kütləvi həbslər və internet bağlantılarının kəsilməsi ilə qarşılandı.

İnsanlar nəyə etiraz edir?

- **Məcburi hicab və qadınlara nəzarət.** The İrşad Patrulu, avtomobillərdə və iş yerlərində qadınların izlənilməsi və Məhsa Amininin 2022-ci ildə ölümü dövlətin şəxsi həyat üzərində nəzarətinin simvolu olaraq qalır.
- **Edamlar.** İran Çindən sonra ən çox edam həyata keçirən ölkədir, buna qısaldılmış məhkəmələrdən sonra məhkum edilmiş etirazçılar da daxildir. Bax: edamlar.
- **İqtisadi çöküş.** Valyutanın dəyərdən düşməsi, inflyasiya və ödənilməmiş maaşlar muzzdlu orta təbəqənin böyük hissəsini yoxsulluğa sürükləyib.
- **İnfrastrukturun çökməsi.** Növbəli elektrik kəsintiləri, qışda qaz qıtlığı və kəskin su qıtlığı əvvəlki dalğalarda sakit qalmış əyalət şəhərlərində etirazlara səbəb olub.
- **Dəyişiklik üçün yol yoxdur.** Nəzarət altında keçirilən seçkilər, həbs edilmiş vəkllər və bağlanmış qəzetlər küçəni yeganə qalan kanal kimi buraxır.

Cari etirazlar nə vaxt başladı?

The Qırmızı Qış üsyanı 2025-ci ilin dekabr ayının sonlarında başladı və 2026-cı ilin yanvarında kəskin şəkildə genişləndi. 8 və 9 yanvar 2026-cı il gecələri bir gecədə ən yüksək ölüm sayını verdi, ən çox zərər çəkən şəhər Rəşt oldu.

Bu, 2009, 2019 və 2022-ci illərdən nə ilə fərqlənir?

Dalğa	Təkanverici amil	Əsas tələb
2009 Yaşıl Hərəkatı	Mübahisəli prezident seçkiləri	Sistem daxilində islahat
2019 Aban	Benzin qiymətinin artımı	İqtisadi yardım; sonra rejim dəyişikliyi
2022 Qadın, Həyat, Azadlıq	Məhsa Əmininin ölümü	Məcburi hicabın və ruhanilər hakimiyyətinin sonu
2025–2026 Qırmızı Qış	Kumulyativ: qiymətlər, elektrik kəsintiləri, edamlar	İslam Respublikasının sonu

2026 İran qiyamı — Qanlı Qış: xronologiya, şəhərlər, itkilər və iranlı etirazçıların İslam Respublikasının repressiyaları ilə necə üzləşdiyi.

Üsyan.

Dövlət zorakılığının on dörd fəsli, qırx yeddi il — Refah məktəbinin damından Rəşt küçələrinə qədər.

Mənşəyi — repressiya memarlığı.

Q: 1979-cu ildən sonra İslam Respublikasının repressiya sistemi necə quruldu?

1979-cu il **15 Fevral 1979**, Xomeyninin qayıdışından üç gün sonra, Şah ordusunun dörd generalı Tehrandakı Refah məktəbinin damında edam edildi. Onlar tərəfindən idarə olunan bir nəfərlik inqilab məhkəməsində mühakimə olundular **Sadegh Khalkhali**, “edam hakimi.” On ay ərzində yeni dövlət 500-dən çox insanı edam etdi. İslam Respublikasının institusional forması — inqilab məhkəmələri, əxlaq patrulları, SEPAH (İran İnqilab Keşikçiləri Korpusu), ölüm komitələri — məhz həmin ilk aylarda müəyyən edildi.

İstinadlar: Boroumand Center, Amnesty International (1980), Ervand Abrahamian, *Tortured Confessions*.

Terror hökmranlığı.

Q: 1979-cu ildən sonrakı terror hökmranlığı dövründə İranda nələr baş verdi?

20 İyun 1981-ci il kütləvi nümayişi yatırıldıqdan sonra rejim solçulara, Tudə Partiyasına, müstəqil solçu qruplara və **Bəhai icmasına** qarşı yönəldi. Amnesty yalnız 1981-ci ildə azı 2946 edam faktını sənədləşdirib; real rəqəm daha yüksəkdir. **Əsədullah Lacverdi**, Evin prokuroru, kütləvi işgəncə və edamların memarına çevrildi. 1982-ci ilə qədər əksər böyük müxalif təşkilatlar darmadağın edildi, liderləri öldürüldü, üzvləri isə gizli fəaliyyətə və ya sürgünə məcbur edildi.

Mənbələr: Amnesty International, Boroumand Center, Bahá'í International Community.

Həbsxana qətlialmları.

Q: 1988-ci ildə iranlı siyasi məhbusların kütləvi edamları nə idi?

Xomeyninin 1988-ci il iyulun sonundakı məxfi fətvasından sonra Evin, Gohardasht və ölkə boyu digər həbsxanalarda “ölüm komitələri” siyasi məhbusları — əksəriyyəti artıq cəza çəkənləri — hər birini bir neçə dəqiqə dindirdi. Öz inanclarından imtina etməyənlər asıldı. İki ay ərzində edam edilənlərin sayının 4,500-dən 30,000-dən çox qədər olduğu təxmin edilir. Cəsədlər **Xavaran** və digər yerlərdə adsız kütləvi məzarlıqlarda basdırıldı; ailələrə bu günə qədər öz ölümləri üçün yas tutmaq qadağandır.

Ayətullahül-üzma **Hosseini-Ali Montazeri**, o zaman Xomeyninin təyin olunmuş xələfi, qətlərə qarşı çıxdı: “*İslam Respublikasında tarixin bizi lənətləyəcəyi ən böyük cinayət sizin əmrinizlə törədilib.*” O, xələflikdən kənarlaşdırıldı.

Mənbələr: Amnesty: Blood-Soaked Secrets (2018), Iran Human Rights Documentation Center.

BÖLMƏ 2

Etirazların xronologiyası

Qırmızı qış necə başladı: rialın çöküşü, bazar tətili və 2025-ci ilin dekabrında ilk işıqsız qalmalar.

İslam Respublikası tarixinin ən qanlı ayını doğuran üsyan 8 yanvarda başlamadı. O, beş həftə əvvəl, valyutanın çöküşü və bağlanan bazar ilə başladı. Bu səhifə 2025-ci ilin dekabrını öz şərtləri ilə qeydə alır.

Neçə nəfər öldürüldü? Tam siyahıya baxın İran ölüm izləyicisi — təsdiqlənmiş adlı saylar, rəsmi rəqəmlər və onlar arasındakı fərq, dövrlər üzrə.

Gün-gün

Dekabrın əvvəli	Rial çökür Valyuta dollar qarşısında 120.000 tomandan aşağı düşdü. Çörək, dərman və yanacaq qiymətləri həftəlik dəyişirdi. Tehran, Kərac və İsfahanda gündə altı-səkkiz saatlıq elektrik kəsintiləri adi hal almışdı.
Dekabrın ortası	Bazar tətiləri başlayır Tehran Böyük Bazarında tacirlər məzənnə və idxal rəsmiləşdirilməsi səbəbindən dükanları bağladı. Tətilər bir neçə gün ərzində Təbriz, İsfahan və Məşhədə yayıldı.
Dekabrın sonu	Qiymətlərdən sistemə Şüarlar həyat səviyyəsindən dövlətin özünə keçdi. 180-dən çox şəhərdə etirazlar qeydə alındı. Yük maşını sürücüləri və neft-kimya müqavilə işçiləri fasilələrlə tətillərə qoşuldu.
28–31 dekabr	İlk ölümlər və ilk işıqsız qalmalar Təhlükəsizlik qüvvələri bir neçə əyalət şəhərində izdihamın üzərinə atəş açdı. Kürd və Bəluc əyalətlərində gecə vaxtı mobil internet məhdudlaşdırılıb – yanvar qətlərindən əvvəl müşahidə olunan nümunə.

Dekabr ayı nə üçün vacibdir

Yanvar qətləri adətən 8-də başladığı kimi xəbər verilir. Lakin belə deyildi. 2025-ci ilin dekabrı etirazın xarakterinin dəyişdiyi aydır: məzənnə ilə bağlı bazar tətili olmaqdan sistem əleyhinə ümumxalq hərəkətinə, polis tərəfindən cilovlanmaqdan canlı atəşin və regional internet blokadalarının ilk dəfə tətbiq edilməsinə qədər. İki Gecənin hər bir elementi dekabrın son həftəsində sınaqdan keçirilib.

Bu, həm də coğrafiyanı izah edir. Üsyan Tehranın şimalından başlamadı. O, ticarət mərkəzlərindən və əyalətlərdən – Rəşt, Nişapur, Mərvdəşt, Cavanrud, Azna, Kirmanşah – heç bir müxbir bürosu və genişzolaqlı interneti olmayan yerlərdən başladı.

Dekabr ayında nə hesablanıb

Heç bir müşahidəçi yalnız dekabr ayına aid rəqəm dərc etməyib. HRANA-nın təsdiqlənmiş Qırmızı Qış siyahısı – 23 fevral 2026-cı ildə 7,007 təsdiqlənmiş ölümlə bağlanıb – 2025-ci ilin dekabr ayının sonunu dövrün başlanğıcı kimi qəbul edir. 1 fevral 2026-cı ildə dərc edilmiş rəsmi hökumət sayı olan 3,117 isə eyni dövrü əhatə edir.

2026-cı ilin yanvarında İranda baş verənlər: Qırmızı Qış etirazlarının, 8-9 Yanvar Gecələrinin, Rəşt qətliamının və dərc edilmiş hər ölüm sayının tarixlərlə qeydi.

Əlaqəli: İsrail, ABŞ və İran — iranlılar hücumları necə gördü: 2025-ci ilin iyunundakı on iki günlük müharibə, 2026-cı ildə Əzəmətli Qəzəb əməliyyatı, hədəf qeydləri və yenə də öldürülən mülki şəxslər.

Otuz bir gün ərzində qiymətlər və elektrik kəsilmələri üzərində başlayan etiraz hərəkəti, İslam Respublikası ilə öz vətəndaşları arasında 1979-cu ildən bəri ən qanlı qarşıdurmaya çevrildi. Bu səhifə günbəgün baş verənləri qeyd edir və dərc edilmiş hər ölüm sayını yan-yana qoyur ki, oxucular tam olaraq harada fərqləndiklərini görə bilsinlər.

Neçə nəfər öldürüldü? Tamını görün İranda ölənlərin sayının izlənməsi — təsdiqlənmiş adlı sayımlar, rəsmi rəqəmlər və onlar arasındakı fərq, dövrlər üzrə.

Günbəgün

31 dekabr 2025 - 3 yanvar 2026	Repressiyadan əvvəl Amnesty International və Human Rights Watch 8 vilayətin 13 şəhərində ən azı 28 etirazçı və tamaşaçının öldürüldüyünü sənədləşdirib. İlam vilayətinin Malekshahi şəhərində Rza Əzimzadə, Lətif Kərimi, Mehdi İmamipur, Fares (Möhsün) Ağə Məhəmmədi və Məhəmməd Rza Kərami IRGC qüvvələri tərəfindən Basij bazasından atəş açılaraq vurulub. Lorestan vilayətinin Azna şəhərində Vahab Musəvi, Müstəfa Fələhi, Şayan Əsədullahi, Əhmədrza Amani, Rza Məradı Əbdülvənd və Taha Səfəri - on altı yaşında, cəsədi ailəsindən gizlədilib - öldürülüb.
3 yanvar	Zirvədən gələn signal Əli Xamenei açıq şəkildə bildirib ki, “iğtişaçılar yerinə qoyulmalıdır.”
5 yanvar	Güzəşt yoxdur Məhkəmə Hakimiyyətinin rəhbəri bütün ölkə üzrə prokurorlara həbs edilmiş etirazçılara qarşı “heç bir güzəşt” göstərilməməsi barədə göstəriş verib.
8 - 9 yanvar	İki Gecə Dövlət polis tərəfindən məhdudlaşdırmadan tam hərbi basqıya keçib. IRGC silahsız mülki şəxslərə qarşı ölümcül güc tətbiq etmək üçün açıq əmr alıb. Snayperlər, zirehli personal daşıyıcıları və vertolyot müşahidəsi yerləşdirilib; tibb müəssisələri hədəfə alınıb və yaralı etirazçıları müalicə edən həkimlər həbs edilib. Rəştdə HRANA ən azı 392 nəfərin öldürüldüyünü sənədləşdirib, onların böyük əksəriyyəti internet bağlantısının kəsilməsindən sonra. İki Gecənin tam hesabatını oxuyun.
22 yanvar	BMT-nin təxmini Mai Sato, İranda İnsan Haqları üzrə BMT-nin Xüsusi Məruzəçisi, ölənlərin sayının 20.000-i keçə biləcəyini bildirib.
22 - 24 yanvar	Sızdırılmış daxili hesabatlar IRGC Kəşfiyyat Təşkilatının daxili hesabatları ölənlərin sayını 33.000-36.500 arasında göstərib. Sızdırılmış parlament hesabatı 27.500 rəqəmini qeyd edib.
25 yanvar	İki nəşr, iki rəqəm Iran International 400-dən çox şəhəri əhatə edən sızdırılmış Ali Milli Təhlükəsizlik Şurası sənədlərini dərc edib. Time, yalnız 8-9 yanvar tarixlərində mülki xəstəxanalarda qeydə alınmış 30.304 etirazla bağlı ölüm siyahısını dərc edib və iki yüksək rütbəli İran rəsmisinin administrasiyanın “cəsəd çantalarının bitdiyini” və “təcili yardım əvəzinə yarımqoşqulu yük maşınlarından” istifadə etdiyini söylədiyini bildirib.
1 fevral	Rəsmi say Pezeşkian hökuməti 3.117 nəfər ölü rəqəmini dərc edib, buna təxminən 214 təhlükəsizlik qüvvəsi də daxildir.
23 fevral	Qırmızı Qış hesabatı HRANA təsdiqlənmiş adlı siyahı dərc etdi: 7,007 təsdiqlənmiş ölüm – 6,488 yetkin etirazçı, 236 azyaşlı, 207 təhlükəsizlik işçisi və 76 iştirakçı olmayan şəxs – 11,744 iş isə hələ də araşdırılır. İran International müstəqil şəkildə 6,634 ad topladı.

Dərc edilmiş hər ölüm sayı

İran daxilində heç bir müstəqil araşdırmaya icazə verilməyib. Bunlar 2026-cı ilin fevral ayına olan ictimai qeydlərdəki rəqəmlər və onların mənbələridir.

Mənbə	Ölü sayı	Qeyd
İran hökuməti (1 fevral 2026)	3,117	Rəsmi say, o cümlədən təxminən 214 təhlükəsizlik qüvvəsi
HRANA, <i>Qırmızı Qış</i> (23 fevral 2026)	7,007	Təsdiqlənmiş adlı siyahı; 11,744 iş hələ də araşdırılır
İran İnternational (ad siyahısı)	6,634	Müstəqil şəkildə toplanmış adlar
BMT Xüsusi Məruzəçisi (22 yanvar 2026)	20,000+	Mümkün minimum hədd kimi qeyd edilib, təsdiqlənmiş say deyil
Sızdırılmış parlament hesabatı	27,500	Təsdiqlənməmiş sızıntı
Time (25 yanvar 2026)	30,304	Yalnız 8-9 yanvar tarixləri üçün xəstəxana qeydləri
Sızdırılmış İRGK Kəşfiyyat hesabatları	33,000-36,500	Təsdiqlənməmiş sızıntı, 400-dən çox şəhər

Rəqəmlərin təsbit olunduğu, prezidentin üzr istədiyi və müharibənin başladığı ay.

Fevral 2026 Qırmızı Qışı başa vurdu və yeni bir şeyin qapısını açdı. Bu səhifə ayı günbəgün qeyd edir: bu dövrdə dərc olunan rəqabətli ölüm sayları, İslam Respublikası tarixində ilk prezident üzrü və ayın son günündə başlayan hərbi kampaniya.

Neçə nəfər öldürüldü? Tam siyahıya baxın İran ölüm sayı izləyicisi — təsdiqlənmiş adlı sayımlar, rəsmi rəqəmlər və onlar arasındakı fərq, dövrlər üzrə.

Günbəgün

1 fevral	Rəsmi say Pezeşkian hökuməti 3117 nəfərin öldüyünü, o cümlədən təxminən 214 təhlükəsizlik qüvvəsi üzvünün olduğunu açıqladı — dövlətin ilk və yeganə milli rəqəmi.
Fevralın əvvəli	Etiraz olaraq dəfn mərasimləri Yanvar ayında ölənlərin qırxıncı gün anım mərasimləri Rəşt, Kirmanşah, Cavanrud və Nişaburda izdiham topladı. Bir neçəsi canlı atəşlə dağıldı, nəticədə daha çox ölüm və daha çox dəfn mərasimi baş verdi.
11 fevral	Pezeşkiandan üzr 1979-cu il inqilabının ildönümündə Prezident Məsud Pezeşkian xalqdan açıq şəkildə üzr istədi — günahkarın adını çəkmədən, istintaq açmadan və ya bir nəfər məhbusu belə azad etmədən.
Fevralın ortası	Edamlar bərpa olunur Etirazlarla bağlı ölüm hökmləri inqilab məhkəmələrindən keçdi. Monitoring qruplarına görə, həbsdə olanların sayı 100.000-i keçdi, saxlanılanlar arasında vəkillər və həkimlər də var idi.
23 fevral	HRANA siyahısını bağlayır HRANA Qırmızı Qış üçün 7007 təsdiqlənmiş ölüm açıqladı: 6488 etirazçı, 236 azyaşlı, 207 təhlükəsizlik işçisi və 76 kənar şəxs, daha 11.744 iş isə araşdırma altındadır.
28 fevral	Qəzəb Fırtınası Əməliyyatı Danışıqlar uğursuz olduqdan sonra ABŞ və İsrail İrana qarşı birgə hərbi kampaniyaya başladı — ilk on iki saatda təxminən 900 zərbə. Ali Rəhbər Əli Xameneyi ilk dalgalarda öldürüldü. İkinci dəfə ölkə miqyasında internet bağlantısı kəsildi.

Ölənlərin sayı, yan-yana

Fevral rəqəmlərin ictimai qeydlərdə sabitləndiyi aydır — və onların heç vaxt uyğunlaşmayacağıının aydın olduğu aydır.

Hökumət, 1 fevral 2026	3,117 — Pezeşkian hökumətinin rəsmi sayı, o cümlədən təxminən 214 təhlükəsizlik qüvvəsi üzvü.
Iran International	6,634 müstəqil şəkildə toplanmış adlı ölənlər. Hökumətin siyahısı ilə 100-dən az ad üst-üstə düşür.
HRANA, 23 fevral 2026	7,007 təsdiqlənmiş ölüm; 11.744 iş hələ də araşdırılır.
BMT-nin Xüsusi Məruzəçisi	20,000+ 22 yanvar 2026-cı ildə bildirib.
Sızdırılmış SEPAH Kəşfiyyatı	33.000–36.500 22–24 yanvar 2026-cı il tarixli daxili hesabatlarda.

Biz mübahisəni tək bir rəqəmə endirmirik. Hökumətin 3.117 rəqəmi ilə öz təhlükəsizlik xidmətinin daxili təxmini olan 33.000-dən çox rəqəm arasındakı uyğunsuzluq tarixi qeydin özünün bir hissəsidir.

Üzrxahlığın etdiyi və etmədiyi şeylər

Məsud Pezeşkianın 11 fevral bəyanatı İran hökumət başçısı tərəfindən dövlətin öz vətəndaşlarını bu miqyasda öldürdüyünə dair ilk etiraf idi. Bu bəyanat heç bir komandirin adını çəkmədi, heç bir araşdırma əmr etmədi, heç bir məhbusu azad etmədi və heç bir siyasəti dəyişmədi. İki həftə ərzində məhkəmələr etirazlarla bağlı ölüm hökmləri verməyə yenidən başladı.

BÖLMƏ 3

2026-cı il 8-9 Yanvar gecələri

2026-cı il yanvarın 8–9-da İki Gecə — Rəşt qətliamı və İranın Qanlı Qış üsyanının ən qanlı 48 saati.

İki Gecə.

Sızdırılmış rəqəmlərin yalnız ümumi mənzərəsini cızdığı həqiqətləri şahid ifadələri təkzibedilməz faktlara çevirir.

Məzmun xəbərdarlığı: bu bölmədə həlak olanların, yaralı etirazçıların, meyit torbalarının və morqların sənədli fotosəkilləri yer alır. Hadisələrin özü inkar edildiyi üçün bu şəkillər ədalətli istifadə prinsipləri çərçivəsində burada yenidən dərc olunur.

Öldürmək əmri.

Q: 2019-cu ilin noyabrında etirazçılara atəş açmaq əmrini kim vermişdi?

2026-cı il yanvarın 8-də rejim polis nəzarətindən tammiqyaslı hərbi repressiyaya keçdi. SEPAH-a silahsız mülki şəxslərə qarşı öldürücü güc tətbiq etmək üçün birbaşa əmr verildi — bu, İslam Respublikası tarixinin ən şiddətli basqısı idi. SEPAH və Bəsic bölmələri snayperlərdən, zirehli transportyorlardan və helikopter müşahidəsindən istifadə etdi. Tibb müəssisələri hədəfə alındı; yaralı etirazçıları müalicə edən həkimlər həbs olundu.

Ən ölümcül tək hadisələr arasında **2026-cı il Rəşt qətliamı**sübutlar var idi: HRANA təkcə Rəşt şəhərində ən azı 392 nəfərin öldürüldüyünü sənədləşdirdi ki, onların da böyük əksəriyyəti internet kəsildikdən sonra qətlə yetirilib. Amnesty International və Human Rights Watch 2025-ci il dekabrın 31-i ilə 2026-cı il yanvarın 3-ü tarixləri arasında — ən şiddətli basqı başlamazdan əvvəl — 8 ostandakı 13 şəhərdə ən azı 28 etirazçı və yoldan keçənin öldürüldüyünü sənədləşdirib. İlam ostanının *Malekşahi şəhərində*: Reza Azimzadeh, Latif Karimi, Mehdi Emamipour, Fares (Mohsen) Agha Mohammadi və Mohammad Reza Karami Bəsic bazasının içindən atəş açan SEPAH qüvvələri tərəfindən güllələnib. Lorestan ostanının *Azna şəhərində*: Vahab Mousavi, Mostafa Falahi, Shayan Asadollahi, Ahmadrəza Amani, Reza Moradi Abdolvand və meyiti ailəsinə verilməyən on altı yaşlı Taha Safari.

Yanvarın 3-də Xamenei bildirdi ki, “iğtişaçılar öz yerlərinə oturdulmalıdırlar.” Yanvarın 5-də Məhkəmə Hakimiyyətinin rəhbəri prokurorlara “heç bir rəhm” göstərməməyi əmr etdi. Səlahiyyətli orqanlar ölümləri dövlət mediasında bədbəxt hadisə kimi qələmə vermələri üçün bəzi qurbanların ailələrinə təzyiq göstərdi, imtina edəcəkləri təqdirə cənazələri gizli dəfn etməklə hədələdilər.

Ölülər üzərində mübahisə.

Q: 2019-cu ilin noyabrında İranda 'İki Gecə' zamanı neçə nəfər öldürülüb?

Ölülərin sayı müasir İran tarixinin ən mübahisəli rəqəmlərindən birinə çevrildi. Pezeşkian hökumətinin 2026-cı il fevralın 1-də dərc etdiyi rəsmi hesabatda bu rəqəm **3,117** olaraq göstərildi (təxminən 214 təhlükəsizlik qüvvəsi daxil olmaqla). HRANA-nın 2026-cı il fevralın 23-də *Qanlı Qışadlı* hesabatda dərc etdiyi təsdiqlənmiş adlar siyahısında **7,007** təsdiqlənmiş ölüm halı — 6 488 yetkin etirazçı, 236 yetkinlik yaşına çatmayan şəxs, 207 təhlükəsizlik əməkdaşı və hadisələrlə əlaqəsi olmayan 76 nəfər qeydə alınıb; 11 744 hal isə hələ də araşdırılır. İran International müstəqil şəkildə **6,634** ad toplayıb. *The Guardian* qəzetinə danışan həkimlər şəbəkəsi ölü sayının keçə biləcəyi barədə xəbərdarlıq edib **30,000**.

BÖLMƏ 4

İtkilər, həbslər və edamlar

İslam Respublikasının etiraz yatırımları və edamlarında öldürdüyü insanların sayı — təsdiqlənmiş adlı siyahılar, rəsmi rəqəmlər və onlar arasındakı fərq.

Qısa cavab: 2025-2026 Qırmızı Qış üsyanında HRANA təsdiqlədi: **7,007 adlı ölüm** 23 fevral 2026-cı ilə qədər — 6,488 yetkin etirazçı, 236 azyaşlı və 207 təhlükəsizlik işçisi — 11,744 iş isə hələ də araşdırılır. İranın öz hökuməti etiraf etdi: **3,117**; İran İnternasionalın sitat gətirdiyi yüksək rütbəli məmurlar bu rəqəmi **30,000** olaraq qeyd etdi; yalnız 8-9 yanvar gecələri üçün xəstəxana qeydləri **30,304** qeydə aldı. Daha yüksək təxminlər də var: İran daxilindəki həkim hesabatına istinadən *The Sunday Times* qəzeti **16,500 ölü və təxminən 330,000 yaralı** saydı (18 yanvar tarixinə); İran İnternasionalın nəzərdən keçirdiyi sızdırılmış məxfi sənədlər iki günlük ölüm sayını **36,500** olaraq göstərir; Reza Pəhləvi isə diaspora və tibb şəbəkələrinə istinadən təxminən **50,000** ölü olduğunu, o cümlədən Tehrandə təxminən 15,000 nəfərin öldüyünü bildirib. Həqiqi rəqəmin **100,000** olduğunu iddia edənlər geniş yayılıb və hələ təsdiqlənə bilmir — təsdiqlənmiş **100,000+** rəqəm həbslərə aiddir. 2022-ci il Qadın, Həyat, Azadlıq üsyanında **551 nəfər, o cümlədən 71 uşaq** öldürüldü. Aşağıdakı hər bir rəqəm son təsdiqləndiyi tarix və onu dərc edən təşkilatla birlikdə verilir.

Dövrələr üzrə ölüm sayı

Dövr	Öldürülən	Həbs edilən	Tarix:	Mənbə
2025-2026 — Qırmızı Qış üsyanı	7,007 təsdiqlənmiş ad 3,117 rəsmi · 16,500 (həkimlər, 18 yanvar) · 30,304 xəstəxana qeydiyyatı · 36,500+ sızdırılmış sənəd · 40,000 (NCRI/Pompeo) · 42,000+ təxmin edilən · ~50,000 (Pəhləvi) · 100,000+ iddia edilən, təsdiqlənməmiş	100,000+	23 fevral 2026	HRANA, Iran Human Rights, Iran International
8-9 yanvar 2026 — İki Gecə	Yalnız Rəştdə 392 48 saat ərzində 30,304 xəstəxana qeydiyyatı ölümü bildirildi	—	24 yanvar 2026	HRANA, Time, BBC
2022-2023 — Qadın, Həyat, Azadlıq	551 (71 uşaq daxil olmaqla)	22,000+	15 sentyabr 2023	Iran Human Rights
30 sentyabr 2022 — Qanlı Cümə, Zahidan	96+	—	2023	Amnesty International
Noyabr 2019 — yanacaq qiyməti etirazları	304+ (Reuters 1,500-ə qədər bildirdi)	7,000+	Dekabr 2019	Amnesty International, Reuters
Yay 1988 — həbsxana qətlialmları	4,500-30,000 (təxminlər)	—	1988	Amnesty International, BMT ekspertləri
İllik məhkəmə edamları, 2024	972	—	2024	Iran Human Rights
İllik məhkəmə edamları, 2025	1,500+	—	2025	Iran Human Rights

2025-2026: Qırmızı Qış

2025-ci ilin dekabr etirazları ilə başlayan və 8 yanvar 2026-cı il tarixində partlayan üsyan İslam Respublikası tarixinin ən qanlı yatırılmasına səbəb oldu. Dörd fərqli rəqəm dolaşır və onlar dörd fərqli şeyi ölçür:

- **7,007 — təsdiqlənmiş adlar.** HRANA siyahısını 23 fevral 2026-cı ildə bağladı: 6,488 yetkin etirazçı, 236 azyaşlı, 207 təhlükəsizlik işçisi. Daha 11,744 bildirilmiş ölüm araşdırma altında qaldı. Bu, minimum rəqəmdir: hər bir qeydin adı, yeri və tarixi var.
- **3,117 — dövlətin etirafı.** 1 fevral 2026-cı ildə, həftələrlə davam edən inkar və 11 fevral hökumətin ictimai üzr istəməsindən qısa müddət əvvəl elan edildi.
- **30,304 — xəstəxana qeydləri.** Time jurnalı, qeydlərə çıxışı olan məmurlara istinadən, yalnız 8-9 yanvar tarixlərində mülki xəstəxanalarda qeydə alınan etirazla əlaqəli ölümlərin siyahısını bildirdi.
- **30,000-42,000+ — rəsmi sızmalar və təxminlər.** İran International tərəfindən sitat gətirilən yüksək rütbəli İran məmurları ölənlərin sayını 30,000-dən yuxarı qoydu; ümumi üsyan üzrə daha geniş təxminlər 42,000-i keçir.

Dünyada ən yüksək adambaşına edam nisbəti izah olunur: illik rəqəmlər, ölüm hökmünün əsasları və sənədləşdirilmiş hər bir etiraz edamı adlarla.

Edamlar.

İran adambaşına düşən edam sayına görə dünyada birincidir. Bu səhifədə 2022-ci ilin sentyabrında Qadın, Həyat, Azadlıq üsyanının başlamasından bəri İslam Respublikası tərəfindən məhkəmə qərarı ilə edam edilmiş etirazçıların və dissidentlərin adları, tarix, ittiham və mənbə ilə birlikdə siyahısı verilmişdir.

- **Açıq asmalar və etiraz edamları** — 2020-ci ildən bəri sənədləşdirilmiş 32 hadisənin ad siyahısı, tarix, şəhər, ittiham və mənbə ilə.
- **İranın ölüm sayı, dövrlər üzrə** — hər bir repressiyada nə qədər insanın öldürüldüyü və rəqəmlərin niyə fərqləndiyi.
- **Xatirələr** — edam edilənlər də daxil olmaqla, fərdi qurbanların tam tərcümeyi-halları.
- **Qurbanlar məlumat bazası** — hər iki səhifənin arxasında duran axtarışa açıq qeyd.

İran hər il neçə nəfəri edam edir?

İran İnsan Haqları (İİH) qeydə alıb **2024-cü ildə 972 edam** — 2008-ci ildən bəri ən yüksək illik rəqəm — və ən azı **2025-ci ildə 1500+ edam**, 1988-ci il kütləvi qətlərindən bəri ən yüksək göstərici. İran dünyada qeydə alınan edamların təxminən **hər dördündən üçünü təşkil edir**. Buradakı rəqəmlər yalnız etirazlarla bağlı edamları əhatə edir; narkotiklə bağlı və adi cinayət edamları İİH tərəfindən ayrıca izlənilir.

2022-2023 — Qadın, Həyat, Azadlıq edamları

- **Mohsen Shekari**, 23 — 8 dekabr 2022-ci ildə Tehrandə asıldı. İttiham: "moharebə" (Allaha qarşı müharibə aparmaq) — guya bir Bəsiy üzvünü yaraladığı üçün. Üsyanda edam edilən ilk etirazçı.
- **Majidreza Rahnavard**, 23 — 12 dekabr 2022-ci ildə Məşhəddə açıq şəkildə asıldı. İttiham: "moharebə".
- **Mohammad Mehdi Karami**, 22 — 7 yanvar 2023-cü ildə Kərəcə asıldı. İttiham: "yer üzündə fitnə-fəsad törətmək". Karate çempionu; Hüseyini ilə birlikdə mühakimə olundu.
- **Seyed Mohammad Hosseini**, 39 — 7 yanvar 2023-cü ildə Kərəcə asıldı. Könüllü uşaq məşqçisi. İstintaq zamanı döyüldüyü və elektrik cərəyanına məruz qaldığı bildirilir.
- **Saleh Mirhashemi · Majid Kazemi · Saeed Yaghoubi** — 19 may 2023-cü ildə İsfahanda asıldı. "İsfahan evi" işi kimi tanınır. Hamısının işgəncə gördüyü bildirilir; Kazeminin etiraf audiosu həbsxanadan sızdırıldı.

- **Milad Zohrevand**, 21 — 23 noyabr 2023-cü ildə Həmədanda asıldı. Qapalı məhkəmədə məhkum edildi.

BÖLMƏ 5

Repressiya aparatı

İslam İnqilab Keşikçiləri Korpusu haqqında sadə dildə izahat — onun strukturu, iqtisadi gücü və etirazların yatırılmasındakı rolu.

Qısa cavab. IRGC (İslam İnqilab Keşikçiləri Korpusu və ya Sepah-e Pasdaran) İranın paralel ordusudur, 1979-cu ildə ölkənin sərhədlərini deyil, İslam Respublikasını müdafiə etmək üçün yaradılıb. Birbaşa Ali Rəhbərə tabe olur, Bəsic milislərini və xarici əməliyyatlar üçün Qüds Qüvvələrini idarə edir və İran iqtisadiyyatının böyük bir hissəsinə nəzarət edir.

IRGC nə deməkdir?

IRGC **İslam İnqilab Keşikçiləri Korpusu**mənasını verir, farsca *Sepah-e Pasdaran-e Enqelab-e Eslami* (سپاه پاسداران انقلاب اسلامی) kimi tanınır, adətən *Sepah*qısaldılır. 1979-cu ilin aprelində, inqilabdan bir neçə həftə sonra, yeni ruhani rəhbərliyə sadıq və müntəzəm ordudan (Arteş) ayrı bir qüvvə kimi fərmanla yaradılıb.

IRGC-ni kim idarə edir?

IRGC **Ali Rəhbərə**, hazırda Əli Xameneiyə, seçilmiş prezidentə və ya parlamentə deyil. Onun baş komandanı Rəhbər tərəfindən təyin edilir və onun tərəfindən vəzifədən kənarlaşdırıla bilər. Bu komanda zənciri, Səfərbərliyin milli ordu deyil, rejimin öz ordusu kimi başa düşülməsinin səbəbidir.

İRG-nin əsas qolları hansılardır?

Qol	Rolu
Quru Qoşunları	Daxili təhlükəsizlik və əyalət nəzarəti; etirazlara qarşı yerləşdirilir.
Hava-Kosmos Qüvvələri	Ballistik raketlər və dronlar.
Hərbi Dəniz Qüvvələri	Fars körfəzi və Hörmüz boğazında sürətli hücum gəmiləri.
Qüds Qüvvəsi	İran xaricində əməliyyatlar və proksi şəbəkələr.
Bəsic	Küçə repressiyası və nəzarət üçün səfərbər edilən könüllü paramilitar qüvvə.
Kəşfiyyat Təşkilatı	Həbslər, dindirmələr və həbsxanalar daxilində öz qanadları.

İranın əxlaq polisinin (Qaş-tə İrşad) tarixi, hüquqi əsasları və qurbanları. 2022-ci ildə Mahsa Əmininin saxlanması və 2024-cü il Nur Planı əməliyyatı daxildir.

Əxlaq Polisi.

İranın "Rəhbərlik Patrulu" (Qaş-tə İrşad) — ümumiyyətlə "əxlaq polisi" adlanır — İslam Respublikasının qadınlar üçün məcburi geyim qaydalarını ictimai yerlərdə tətbiq edən geyimli qüvvədir. Onun zabitləri Mahsa Əminini ölümündən saatlar əvvəl saxlamışdı; 2024-cü ildə hökumət patrulları Nur ("İşiq") Planının bir hissəsi kimi yenidən fəallaşdırdı.

İranın əxlaq polisi nədir?

The **Rəhbərlik Patrulu** (Farsca: *Qaş-tə İrşad*, گشت ارشاد) FARAJA milli polisinin ixtisaslaşdırılmış bölməsidir, 2005-ci ildə Prezident Mahmud Əhmədinejad dövründə yaradılmışdır. Onun rəsmi missiyası İslam Respublikasının "ictimai ismət" təfsirini tətbiq etməkdir — bu, böyük ölçüdə qadınların geyiminə, saçına və ictimai yerlərdə davranışına yönəlmişdir.

Əxlaq polisi haradan gəlir?

Məcburi hicab 1979-cu ilin martında Ayətullah Xomeyninin fərmanı ilə tətbiq edilmiş və 1983-cü ildə qanuniləşdirilmişdir. 1979-cu ildən 1992-ci ilə qədər tətbiq **Komitə** (İnqilab Komitələri) və Bəsic tərəfindən həyata keçirilirdi. Rəhbərlik PatruLu 2005-ci ildə əvvəlki "İsmət Patrulları"nı əvəz edərək, işarələnmiş furqonlarla daha görünən, geyimli varlıq təmin etdi.

İranda məcburi hicabın tarixi (1979–2026): Cinayət Məcəlləsinin 638-ci maddəsi, 2023-cü il İffət və Hicab Qanunu, 2024-cü il Nur Planı və onlara qarşı çıxan qadınlar.

İranın hicab qanunu.

Məcburi örtünmə 1983-cü ildən İran qanunvericiliyində təsbit edilib. 2023–2024-cü il İffət və Hicab Qanunu cəzaları 8.500 ABŞ dolları məbləğində cərimə, on illik həbs cəzası, qamçılama və səyahət qadağası ilə genişləndirdi. Bu səhifə qanunu, onun tətbiqini və ona qarşı çıxan qadınları izləyir.

İran hicabı nə vaxt məcburi etdi?

7 mart 1979-cu ildə, inqilabdan bir aydan az müddət sonra, Ayətullah Xomeyni hökumət iş yerlərində qadınların hicab geyinməli olduğunu fərman verdi. 8 mart 1979-cu ildə — Beynəlxalq Qadınlar Günü — Tehrandə keçirilən kütləvi qadın etirazları müvəqqəti olaraq geri çəkilməyə məcbur etdi. 1980-ci ilin iyul ayına qədər hicab bütün dövlət idarələrində məcburi oldu və 26 iyul 1983-cü ildə yeni İslam Cinayət Məcəlləsi (102-ci maddə, sonradan 638-ci maddə) "düzgün hicab" olmadan ictimai yerdə görünən hər bir qadını cinayət məsuliyyətinə cəlb etdi.

Mövcud qanun nə deyir?

İran İslam Cinayət Məcəlləsinin 638-ci maddəsi "şəriətə uyğun hicab" olmadan ictimai yerdə görünən qadınlar üçün 10 gündən 2 aya qədər həbs və ya cərimə nəzərdə tutur. Təcrübədə tətbiq həmçinin 639-cu maddəyə (ictimai əxlaq pozma), biznes lisenziyası qaydalarına və sürücüləri örtünməmiş qadınlar olan avtomobillərin müsadirə edilməsi üçün istifadə edilən yol hərəkəti qaydalarına əsaslanır.

Ali Rəhbər, İnqilab Keşikçiləri Korpusu (İKK) və Qüds Qüvvələrinin komandirləri, məhkəmə sistemi, Keşikçilər Şurası və rejimin aparıcı ideoloqları — 2026-cı ildə İranda hakimiyyətin kim kimdir sənədli portreti.

Rekordun arxasındakı adlar.

İslam Respublikasında hakimiyyət üç üst-üstə düşən strukturdan keçir: Ali Rəhbər ofisi, İnqilab Keşikçiləri Korpusu və namizədləri təsdiqləyən, hökmlər çıxaran ruhani-məhkəmə aparatı. Bu səhifə 2026-cı ildə həmin vəzifələri tutan şəxsləri, hər birinin nəyə nəzarət etdiyini və onlardan hansının beynəlxalq sanksiyalar altında olduğunu təqdim edir. Buradakı hər bir iddia rəsmi vəzifə, rəsmi bəyanatlar və dərc edilmiş sanksiya siyahılarından götürülmüşdür.

Əli Xamenei — 1989-cu ildən İslam Respublikasının Ali Rəhbəri

1939-cu ildə Məşhəddə anadan olub. 1981–1989-cu illərdə İran prezidenti, sonra 1989-cu ilin iyun ayında Xomeyninin ölümündən sonra Ali Rəhbər təyin edilib. İran konstitusiyasına görə o, silahlı qüvvələrin ali baş komandanıdır, məhkəmə sisteminin rəhbərini, Keşikçilər Şurasının yarısını və dövlət televiziyasının (İRİB) direktorlarını təyin edir. Nüvə siyasəti, regional strategiya və etiraz aksiyalarının idarə edilməsi ilə bağlı son söz onundur. O, insan hüquqları pozuntuları və 2022–2026-cı il etirazlarının yatırılması ilə əlaqədar ABŞ, Avropa İttifaqı, Böyük Britaniya və Kanada tərəfindən sanksiyaya məruz qalıb.

BÖLMƏ 6

Beynəlxalq reaksiya

2026-cı il İran etirazlarına dünya reaksiyası — BMT, Aİ, ABŞ və global medianın Al-qırmızı Qış (Crimson Winter) zamanı iranlı etirazçıları necə yarıyolda qoyması.

Dünyanın ikiüzlülüğü.

2026-cı il müharibəsinə qarşı Qərbin dominant mövqeyi “təmkın” idi — özünü mənəvi mövqe kimi təqdim edən humanitar çərçivə. Lakin iranlıların həyatı ilə bağlı faktiki göstəricilər iddia etdiklərinin tam əksidir.

Simvollarə sanksiya tətbiq et, barellərə icazə ver.

Q: Niyə Qərb hələ də İran neftini idxal etdiyi halda, İranın simvollarına sanksiya tətbiq edir?

Avropa dövlətlərinin mülki əhalinin müdafiəsi naminə gərginliyin azaldılması üçün yalvardığı həmin aylarda, İslam Respublikası mülki şəxsləri öz tarixinin hər hansı bir dövründən daha sürətlə qətlə yetirirdi — iki gecədə on minlərlə insan, sonra isə hər iki gündən bir siyasi edam. “Müharibəyə yox” mövqeyi bu həyatları xilas etmədi. Bu mövqe, rejimin uduna bilmədiyi yeganə gücə — rəhbərliyə qarşı xarici təzyiqə — qarşı istifadə edildi, halbuki artıq başlamış daxili zorakılığın dayandırmaq üçün heç nə edilmədi.

Neftin izi ilə gedin. **2025-ci il sentyabr**, Al-qırmızı Qışdan üç ay əvvəl, İran gündəlik **2,13 milyon barel** xam neft ixrac edirdi — bu, ilin ən yüksək aylıq göstəricisi, ilk Trampın “maksimum təzyiq” pikindən yuxarı bir səviyyə idi. Təxminən **87 faiz** hissəsi **Çinə** gedirdi, **Brent neftindən 10–30 ABŞ dolları** **aşağı** qiymətə satılır və 45 günlük gizli bank zənciri vasitəsilə hesablaşılırdı. FDD, 2025-ci il oktyabr.

Təkcə Çin İran neftinin təxminən **90 faizini** alır və İran hökumətinin büdcəsinin təxminən **45 faizini** təmin edir — IRGC və Bəsic qüvvələrini maliyyələşdirən həmin büdcəni. ABŞ-Çin Komissiyası, 2025-ci il noyabr.

Şüar iranlıların həyatı haqqında deyil, Qərbin yanacaqoldurma məntəqələri haqqında idi.

Struktur belədir: **rejimin simvollarına sanksiya qoy, barellərinə icazə ver.** Əxlaq polisində sanksiya tətbiq et, onları maliyyələşdirən tankerlərə lisenziya ver. IRGC-ni terror siyahısına sal, sonra onu təchiz edən vergilərin mənbəyi olan neft axınlarına güzəşt et. Küçələrdə güllələnən və həbsxanalarda asılan iranlılar, dünyanın qalan hissəsinin onsuz keçinmək istəmədiyi ucuz yanacağın hesabını ödəyirlər.

Sonra şüar gəlir: **müharibəyə yox.** Sanki müharibə artıq başlamamışdı — İranın daxilində, iranlılara qarşı, 1981, 1988, 2009, 2019, 2022 və yenidən 2026-cı ilin yanvarında. Sanki öz şəhər mərkəzlərində *Zan*, *Zendeği*, *Azadi* plakatlarını daşıyan etirazçılar elə indicə özlərindən otuz min nəfəri dəfn etməmişdilər. Sanki qırx yeddi illik daxili müharibə Qərb şüarları ilə yox edilə bilərdi.

Etirazçıların öldürülməsi, işgəncə və hicabın məcburi tətbiqinə görə məsuliyyət daşıyan adlı iranlı rəsmilər, üstəlik deputatlar/Konqres/Avropa Parlamenti üzvləri üçün Magnitski tipli sanksiyaların tətbiqini tələb edən məktub şablonları.

Sanksiyalar.

Hökumətinizi etirazçıları öldürməkdə, məhbuslara işgəncə verməkdə və məcburi hicabı tətbiq etməkdə birbaşa məsul olan iranlı rəsmilərə qarşı Magnitski tipli sanksiyalar tətbiq etməyə sövq etmək üçün praktik bələdçi — adlı törədənlər və nümayəndələrinizə ünvanlanmış məktub şablonları ilə.

Niyə sanksiyalar?

Universal yurisdiksiya üzrə prokurorluq araşdırmaları yavaş gedir. Sanksiyalar isə yavaş deyil. Adlı törədənlərə — hakimlərə, həbsxana rəislərinə, İRGK komandirlərinə, FARAJA komandirlərinə — qarşı

Magnitski tipli aktivlərin dondurulması və səyahət qadağaları dərhal şəxsi nəticələr yaradır, orta səviyyəli rəsmilərə iştiraklarının unudulmayacağını bildirir və gələcək məhkəmələr üçün sənəd bazası yaradır.

Adlı törədənələr

Aşağıdakı rəsmilər BMT-nin İran üzrə Fakt Araşdırma Missiyası, Amnesty International, İran İnsan Haqları (İİH) və HRANA tərəfindən açıq şəkildə adlandırılıb. Onların əksəriyyəti artıq Aİ və/və ya Böyük Britaniya sanksiyaları altındadır; az bir qismi ABŞ sanksiyaları altındadır; demək olar ki, heç biri Kanada və ya Avstraliya sanksiyaları altında deyil.

- **Əli Xamenei** — Ali Rəhbər. İRGC, məhkəmə sistemi və Keşikçilər Şurası üzərində ali səlahiyyət sahibi. Sanksiyaya məruz qalıb: ABŞ, Böyük Britaniya.
- **Hüseyn Salami** — 2019-cu ildən İRGC Baş Komandanı. Sanksiyaya məruz qalıb: Aİ, Böyük Britaniya.
- **Qulamrza Süleymani** — Bəsic Komandanı. Sanksiyaya məruz qalıb: Aİ, Böyük Britaniya.
- **Əhmədrza Radan** — 2023-cü ilin yanvarından FARAJA rəisi. Hidabət Patrulu və 2024-cü il Nur Planına nəzarət edir. Sanksiyaya məruz qalıb: Aİ, Böyük Britaniya.
- **Qulamhüseyn Möhsini-Ejei** — 2021-ci ildən Məhkəmə Sisteminin rəhbəri. Çoxsaylı etirazçının ölüm hökmünə şəxsən imza atıb. Sanksiyaya məruz qalıb: Aİ, Böyük Britaniya.
- **Əbülqasım Səlavati** — Tehran İnkilab Məhkəməsi 15-ci Şöbəsinin "Ölüm Hakimi". Sanksiyalaşdırılıb: Aİ, Böyük Britaniya, ABŞ.
- **Məhəmməd Möqissə** — Tehran İnkilab Məhkəməsi 28-ci Şöbəsi. 2024-cü ilin yanvarında qətlə yetirilib, lakin mülki iddialar üçün əmlakı aktuallığını qoruyur.
- **İsmayıl Xətib** — Kəşfiyyat Naziri (Etelaat). Sanksiyalaşdırılıb: Aİ, Böyük Britaniya.

2025-ci ilin iyunundakı on iki günlük müharibə və 2026-cı ilin Əməliyyat Qəzəbin Qüdrəti: niyə bir çox iranlı İslam Respublikasına xarici zərbələri alqışladı, hədəfləmə qeydləri nə göstərir və yenə də öldürülən mülki şəxslər.

Səkkiz ay ərzində iki dəfə İsrail və ABŞ İslam Respublikasına havadan zərbə endirdi: 2025-ci ilin iyunundakı on iki günlük müharibə və 28 fevral 2026-cı ildə, dövlət hələ də öz küçələrində etirazçıları güllələyərkən başladılan Əməliyyat Qəzəbin Qüdrəti. Əksər ölkələrdə belə hücumlar əhalini hökumət ətrafında birləşdirir. İranda isə bunun əksi baş verdi — və səbəbi bu səhifənin mövzudur.

Baş verənlər

13 - 24 iyun 2025	On iki günlük müharibə İsrail İranın hərbi və nüvə infrastrukturuna qarşı hava hücumuna başladı, ilk saatlarda İRGC-nin yüksək rütbəli komandanlığının çoxunu öldürdü. ABŞ təyyarələri möhkəmləndirilmiş zənginləşdirmə obyektlərinə zərbə endirdi. 24 iyunda atəşkəs qüvvəyə mindi. Müstəqil müşahidəçilər İranda mindən çox ölü saydı, onlardan bir neçə yüzü mülki şəxs idi.
Dek 2025 - Fev 2026	Qırmızı Qış İki hücum arasında İslam Respublikası öz vətəndaşlarını elə miqyasda öldürdü ki, heç bir xarici hava qüvvəsi buna yaxınlaşa bilmədi. Təkcə 8 və 9 yanvar 2026-cı ildə İRGC-yə silahsız izdihama atəş açmaq əmri verildi. Bu, iranlıların sonrakı hadisələri qiymətləndirdiyi kontekstdir.
28 fevral 2026	Əməliyyat Qəzəbin Qüdrəti Danışıqlar uğursuz olduqdan sonra ABŞ və İsrail birgə hücumu başladı — ilk on iki saatda hava hücumundan müdafiə, raket istehsalı və İRGC və Bəsic komanda mərkəzlərinə təxminən 900 zərbə. Ali Rəhbər Əli Xamenei ilk dalğalarda öldürüldü. İran pilotsuz təyyarələr və ballistik raketlərlə cavab verdi və ölkə üzərində ikinci ümummilli internet qaralması baş verdi. Fevral qeydlərinə baxın.

Niyə bir çox iranlı düşmən görmədi

Bayraq ətrafında birləşmək bombalanmağa adi reaksiyadır. Burada belə olmadı, ya da İslam Respublikasının gözlədiyi miqyasda olmadı. Dövlət televiziyası təcavüzkara qarşı milli birliyə çağırdı; küçələr cavab vermədi. Bir neçə şəhərdə etirazçılar həmin həftə küçələrə çıxdı, təyyarələrə deyil, hökumətə qarşı şüarlar səsləndirdi.

BÖLMƏ 7

Metodologiya və məhdudiyyətlər

Etibar etdiyimiz mənbələr

- **İran İnsan Hüquqları (İİH)** — Oslo. Edam sayları üçün əsas mənbə.
- **HRANA — İnsan Hüquqları Fəalları Xəbər Agentliyi** — İran daxili şəbəkəsi. Həbs sayları üçün əsas mənbə.
- **Amnesty International** — iş səviyyəsində araşdırmalar və hüquq təhlili.
- **OHCHR BMT-nin İran üzrə Fakt Araşdırma Missiyası** — ən nüfuzlu hüquqi sənəd.
- **Hengaw** Kürd bölgələri üçün; **Bəluc Fəalları Kampaniyası** Sistan-Bəlucistan üçün.
- **Əbdürrəhman Borumənd Mərkəzi (Omid)** — 1979-cu ildən bu günə tarixi arxiv.
- Reuters, BBC, AFP, Le Monde, AP yerli fotoşəkillər və təsdiqlənmiş məlumatlar üçün.

Adın qeydə necə daxil olması

1. Ölüm, həbs və ya məhkumetmə ən azı iki müstəqil müşahidəçi tərəfindən sənədləşdirilməli, YA bir müşahidəçi üstəgəl ailə təsdiqi, YA da məhkəmə sənədi ilə təsdiqlənməlidir.
2. Ölüm səbəbi mənbə tərəfindən bildirilməlidir. Rejim səbəbə etiraz edərsə, hər iki versiya qeyd olunur.
3. Fotoşəkillər ağır insan hüquqları pozuntularının sənədləşdirilməsi üçün ədalətli istifadə redaksiya müddəaları əsasında, məlum olduqda mənbə göstərilməklə çoxaldılır.

Bu saytdakı sayılar

Dedikdə **42.000+ ölü** və **100.000+ həbs** 2025–2026 Qış Qırmızısı üçün rəqəmlər IHR və HRANA-nın 2026-cı ilin fevral ayına qədərki hesabatlarını birləşdirir. Bunlar mühafizəkar rəqəmlərdir — internet bağlantılarının kəsilməsi səbəbindən real rəqəmlər daha yüksəkdir.

2022-ci il üsyanı üçün istifadə etdiyimiz rəqəmlər (551+ ölü, o cümlədən 71 uşaq; 22.000+ həbs) IHR və Amnesty-nin 2023-cü ilin fevral ayına olan ümumi məlumatlarıdır.

Əsas təsdiqləyici hesabatlar (2026)

- BBC News & BBC News Persian — “İran etiraz yatırma əməliyyatında qurbanların adlarının və üzlərinin açıqlanması” (9 fevral 2026). BBC Persian Forensic 200-dən çox öldürülmüş etirazçının kimliyini təsdiqləyib.
- BBC Persian — interaktiv qurban arxivi.
- İran İnsan Haqları — Sasan Azadvar, 42 gün ərzində asılan onuncu etirazçı (30 aprel 2026).
- İran International — edam edilmiş 18 yaşlı Əmirhüseyn Hətəminin cəsədinin saxlanması (aprel 2026).
- Vikipediya — 2026 İran qətlamları (daim yenilənən ensiklopedik qeyd).

Düzəlişlər

Yeni məlumatınız, əskik bir adınız, səhv tarix və ya bu saytdakı bir hekayə ilə bağlı düzəlişiniz varsa, yazın: corrections@iranholocaust.org. Hər bir e-poçt oxunur.

Ziddiyyətli ölüm sayları ilə necə rəftar edirik

İranla bağlı ən çox rast gəlinən səhv, sahibi və ya tarixi olmadan təqdim edilən tək bir rəqəmdir. Uyğun olmayan rəqəmləri heç vaxt birləşdirmirik. Təşkilatlar arasında fikir ayrılığı olduqda, hər bir rəqəm onu dərc edən qurum, son təsdiqlənmə tarixi və nəyi ölçdüyü ilə birlikdə təqdim olunur.

BÖLMƏ 8

Tövsiyələr

Bu tövsiyələr yuxarıda göstərilən qeydlərdən irəli gəlir və mandatı və ya fəaliyyət qabiliyyəti olan dövlətlərə, coxtərəfli qurumlara və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarına ünvanlanmışdır.

1. 2025-26-cı il hadisələri ilə bağlı açıq səlahiyyət çərçivəsi ilə İran üzrə müstəqil beynəlxalq təhqiqat mandatını genişləndirin və adekvat resurslarla təmin edin.
2. Sübutları qoruyun: təsdiqlənmiş video, tibbi qeydlər, məhkəmə sənədləri və dəfn qeydlərini gələcək icraatlarda məqbul standartlara uyğun arxivləşdirin.
3. Qətlərdə, işgəncələrdə və ədalətsiz ölüm hökmü məhkəmələrində iştirak edən adları çəkilən komandirlərə, hakimlərə və həbsxana məmurlarına qarşı hədəfli tədbirlər tətbiq edin.
4. Bağlanmalar zamanı İran istifadəçiləri üçün yan keçmə alətlərini və dayanıqlı əlaqəni dəstəkləyin.
5. Qurbanların ailələrini və azad edilmiş məhbusları, o cümlədən sürətləndirilmiş humanitar vizalar vasitəsilə, qisasdan qoruyun.
6. Etirazçıların edamları ilə bağlı milli mövqeləri dərc edin və fərdi işləri adları ilə qaldırın.

ƏLAVƏ

Mənbələr və məlumat dəstləri

Arxivdə istinad edilən əsas və ikinci dərəcəli mənbələr; habelə bu hesabatdakı rəqəmlərin götürüldüyü məşin tərəfindən oxuna bilən məlumat dəstləri.

Ziddiyyətli ölüm sayları ilə necə rəftar edirik

Növ	Tərif	Nümunə
Təsdiqlənmiş adlı say	Adı, tarixi və yeri ilə iki müstəqil mənbə tərəfindən təsdiqlənmiş şəxslər	7,007 adlı ölüm (HRANA, 23 fevral 2026)
Rəsmi etiraf	İran dövlətinin özünün açıqladığı rəqəm; ümumi say deyil, minimum hədd kimi qəbul edilir	3,117 (İran rəsmiləri, 2026)
Qeydiyyat və ya sənəd əsaslı	Xəstəxana qeydlərindən və ya sızdırılmış daxili sənədlərdən əldə edilmişdir	8–9 yanvar 2026 tarixləri üçün 30,304 xəstəxana qeydiyyatı ölümü
Təxmin və ya iddia	Siyasi şəxslər və ya şəbəkələr tərəfindən irəli sürülən proqnozlar və bəyanatlar; həmişə bu şəkildə qeyd olunur	~50,000 (Rza Pəhləvi, diaspora və tibb şəbəkələrinə istinadən)

Şəkillər və görüntülər

Bu saytdakı fotoşəkillər Wikimedia Commons, agentlik materialları və ya sənədləşdirən təşkilatlardan götürülmüşdür və yerli olaraq saxlanılır ki, qırıq xarici keçid səhifədə göstərilənləri səssizcə dəyişdirə bilməsin. Başlıqlar nəyin təsvir edildiyini və lazım gəldikdə, şəxsin kimliyinin bizim tərəfimizdən deyil, sənədləşdirən təşkilat tərəfindən müəyyən edildiyini bildirir. Ailə tərəfindən təqdim edilmiş portret mövcud olduqda, ölümlərin qrafik şəkillərini dərc etmirik. Hər hansı bir real hadisəni, şəxsi və ya yeri təsvir etmək üçün generativ təsvirlərdən istifadə etmirik; illüstrasiya yaradıldıqda, bu qeyd olunur.

Tərcümə

Səhifələr 41 dildə dərc olunur. Tərcümələr məşin dəstəyi ilə aparılır və sonra terminologiya, adlar və rəqəmlər üçün yoxlanılır; rəqəmlər heç vaxt fərqli rəqəmlərə lokalizasiya edilmir. Tərcümə edilmiş səhifə ingilis orijinalından geridə qaldıqda, ingilis versiyası əsas versiya sayılır. Tərcümə xətasını düzəliş ünvanına bildirin; yer və URL kifayətdir.

Müstəqillik və maliyyələşmə

Bu sayt heç bir hökumətdən, siyasi partiyadan, sürgün təşkilatından — o cümlədən Mücahidin-Xalq və NCRI-dən — və ya kommersiya sponsorundan maliyyə almır. Heç bir reklam daşımır və ianə qəbul etmir. Məzmun Creative Commons Attribution 4.0 lisenziyası altında yayımlanır ki, onunla razılaşmayan tərəflər də daxil olmaqla, icazəsiz kopyalana, tərcümə edilə və yenidən dərc oluna bilsin.

Biz nə etmirik

- Biz heç bir hökumətdən, partiyadan, sürgün qrupundan və ya QHT-dən redaksiya istiqaməti almırıq.
- Biz məxfilik tələb edən ailələrin təzyiqi altında adları dərc etmirik.

Müstəqillik

Heç bir hökumət, partiya, mühacirət qrupu, QHT və ya donor redaksiya nəzarətinə malik deyil. Sayt heç bir reklam və ianə qəbul etmir. Tərtibatçılar öz vaxtlarını könüllü olaraq sərf edirlər.

Fotoqrafiya və lisenziyalaşdırma

Wikimedia Commons-dan olan fotoşəkillər göstərilən lisenziyalar altında kreditlə təkrar istehsal olunur. BBC, Reuters, AP, AFP və Le Monde vasitəsilə Sipa-dan olan şəkillər ağır insan haqları pozuntularının sənədləşdirilməsi üçün ədalətli istifadə redaksiya müddəaları əsasında, məlum olduqda kreditlə təkrar istehsal olunur.

Süni intellektdən istifadə

Generativ süni intellekt yalnız mənbəyə istinad edilən materialların tərcümə qaralamaları və mətn redaktəsi üçün istifadə olunur. Bu saytda süni intellekt tərəfindən uydurulmuş sitat, şəkil və ya şəxsiyyət yoxdur. Hər bir fakt insan tərəfindən yoxlanılmış ilkin mənbəyə malikdir.

Düzəliş siyasəti

Səhvlər təsdiqləndikdən sonra 48 saat ərzində düzəldilir. Maddi düzəlişlər (səhv ad, səhv ölüm səbəbi, səhv tarix) təsirlənmiş səhifənin altında qeyd olunur. corrections@iranholocaust.org ünvanına yazın.

Məlumat dəstləri

- **Adı qeyd olunan qurbanlar** — iranholocaust.org/data/victims.json
- **Zaman cədvəli, 1979-2026** — iranholocaust.org/data/timeline.json
- **Əsas faktlar** — iranholocaust.org/data/key-facts.json
- **Adlandırılmış qurumlar** — iranholocaust.org/data/entities.json
- **Mənbə istinadları** — iranholocaust.org/data/citations.json
- **Müqayisəli vəhşilik məlumatları** — iranholocaust.org/data/comparison.json

İstinad: iranholocaust.org, "Qırmızı Qış: İran İslam Respublikasında 2025-26-cı illər üsyanının repressiyası" (09 September 2026). <https://iranholocaust.org/report.pdf>. Lisenziya CC BY 4.0.